

Handout notitie Planbureaus en RIVM

Enkele samenvattende bevindingen van onze
advisering in het afgelopen jaar

tbv Reflectie ACC 14 januari 2021

Verbind behoeften samenleving aan korte en lange termijn perspectief *

- Op korte termijn heeft het beheersen van het virus prioriteit
- Met komst van vaccins is er licht aan het einde van de tunnel en gaan we richting herstel
- Flankerend beleid is nodig om negatieve gevolgen op terreinen van samenleving, economie en leefomgeving te verkleinen of voorkomen.
- Redeneer vanuit wat huishoudens, bedrijven, burgers en de samenleving als geheel nodig hebben, nu en op de langere termijn.
- Dit creëert bouwstenen om beleid gericht op de (middel)lange termijn aan de crisis te koppelen en biedt de samenleving perspectief.

NB korte termijn = wat is nu nodig om nadelige gevolgen virus te beheersen, middellange termijn = periode waarin maatregelen worden versoepeld, lange termijn = na het uitbannen van het virus.

* Adviesbrief Planbureaus/RIVM mei 2020

Wat is daarvoor nodig in de besluitvorming?

- Sterker verbinden korte aan lange termijn
- Meer integrale afwegingen tussen gezondheid – economie – samenleving – leefomgeving
- Overstijgen van losse crisismaatregelen en grotere doel blijven zien
- Dit vraagt om een groter herstelplan

Waarbij Planbureau's en RIVM:

- Kunnen bijdragen aan de kennisbehoefte vanuit een breed welvaartsperspectief en domeinspecifiek beleidsonderzoek

Aandachtsgebieden

De Planbureaus en het RIVM hebben eerder inzichten gedeeld en op langetermijneffecten gewezen bij deze aandachtsgebieden:

- Onderwijs
- Schulden
- Welvaart en productiviteit
- Arbeidsmarkt
- Veerkracht van binnensteden
- Volksgezondheid
- Kwetsbare groepen
- Groen herstel

Onderwijs

- De sluitingen PO en VO in het voorjaar leidden tot leerachterstanden, waarschijnlijk met name bij leerlingen uit meer kwetsbare gezinnen (lagere inkomens en opleidingsniveau)
- Of deze leerachterstanden kunnen worden ingehaald, is nog onduidelijk, maar zal in ieder geval vragen om extra aandacht van beleid
- Door schrappen van toetsen liepen ca. 14.000 kinderen een hoger schooladvies mis
- “Coronadiploma” mogelijk minder waard.
- Studenten in MBO en HO zullen – bewust of noodgedwongen – later afstuderen en een lager loon hebben gedurende een aantal jaren

Schulden

- Financiële risico's zijn er in het bijzonder voor zelfstandigen en mensen die werkloos raken
- Ruim 100.000 huishoudens kunnen na verlies van werk na halfjaar maandlasten niet meer dragen
- Voor bedrijven is een faillissementsgolf niet volledig uit te sluiten
- Private schulden kunnen doorwerken naar financiële sector
- Indien de crisis verergert kan de kapitaalpositie van banken verder onder druk komen te staan

Welvaart en productiviteit

- Directe impact restricties op productiviteit is (nog) niet bekend
 - Thuiswerken kent zowel positieve als negatieve kanten
 - Mogelijk hogere productiviteit sommigen door wegvallen woon-werkverkeer
 - Productiviteitsverlies bij thuiswerkende ouders
- Op lange termijn kans groot dat coronacrisis tot blijvende economische schade leidt
 - Via afname van investeringen en achterblijvend arbeidsaanbod
 - Maar ook via faillissementen van levensvatbare maar insolvabele (kennisintensieve) bedrijven
- De grootte van de schade hangt mede af van beleid
 - Steunbeleid voorkomt verlies kapitaal en kennis
 - Langdurige steun hindert normale dynamiek arbeidsmarkt en bedrijven.
 - Aanpassing aan structurele economische of technologische veranderingen blijft uit.

Arbeidsmarkt

- Novemberraming (CPB): arbeidsmarkt reageert doorgaans vertraagd op een economische crisis
 - Ondanks economisch herstel in 2021, stijgt de werkloosheid naar 6,1% (was 3,4% in 2019 en ca. 4% in 2020)
 - In een scenario met nieuwe grootschalige contactbeperkingen loopt de werkloosheid op tot 7,4% in 2021
- Langdurige werkloosheid kan leiden tot verlies van vaardigheden en lager persoonlijk inkomen (*scarring effecten*)
- Vooral laagopgeleiden en jongeren lopen groter risico op werkloosheid (vaak flexibel contract)
- Door structurele veranderingen, zoals automatisering of veranderingen in internationale waardeketens, kan mismatch op de arbeidsmarkt ontstaan.
- Deze mismatch zal in een periode van ongeveer 5 jaar verdwijnen; omscholing kan dat proces versnellen
- Thuiswerken als structurele optie stimuleren

Veerkracht van binnensteden

- Door Corona is het aantal passanten in de hoofdwinkelstraten en van horecagelegenheden een fractie van het niveau van voor de pandemie.
- Tot begin 2022 wordt een forse toename van de winkelleegstand verwacht. Deze leegstand kan niet zomaar worden opgevuld door de horeca.
- Juist de sterkere binnensteden (zoals Amsterdam, Haarlem en Utrecht) krijgen op korte termijn de hardste klappen. In zwakkere binnensteden kan de pandemie bestaande negatieve trends versterken.
- Op langere termijn blijven kernkwaliteiten zoals sociaal-culturele betekenis, centrale ligging en sfeer van binnensteden onverminderd van belang.
- De Nederlandse binnensteden lijken daarmee in het algemeen veerkrachtig genoeg om op termijn de economische gevolgen van de coronapandemie te kunnen doorstaan.

Volksgezondheid cq Gezondheidsimpacts

- De indirecte gezondheidsimpacts lopen via de afschaling van de zorg, veranderd gedrag & leefstijl en de mentale gezondheid. Op deze drie onderdelen zien we dat er gezondheidsverlies optreedt door de coronacrisis. De grootte van de gezondheidsimpact hangt mede af van:
- De gevolgen voor de verschillende aspecten van mentale gezondheid kunnen op MLT groter worden, indien de economische terugval zichtbaar wordt en de beperkingen op met name sociale contacten langer aanhouden.
- Hierbij lijkt er een stapeling van de gevolgen juist bij specifieke groepen (bijv lager opgeleiden) op te treden.
- Mentale gezondheid lijkt samen te hangen met de gedragsregels, zeker bij jongeren/jongvolwassenen. Gevoelens van eenzaamheid en slechtere mentale gezondheid nemen bij alle groepen toe met strengere maatregelen, maar vooral bij de jongeren.

Kwetsbare groepen

- **Ouderen** zijn kwetsbaar vanwege de impact op de gezondheid en hoge kans op sterfte.
- **Jongeren** zijn kwetsbaar vanwege hun kans op eenzaamheid en een grotere kans hebben op werkloosheid. Dat laatste geldt ook voor **laagopgeleiden** en mensen van **niet-westerse herkomst**.
- Mensen die zwaar lijden onder de crisis zullen naar verwachting meer moeite hebben om zich aan de maatregelen te houden dan anderen. Crisis vergroot tegenstelling tussen groepen.
- Het bieden van perspectief is voor kwetsbare groepen cruciaal.

Groen herstel

- Coronacrisis heeft tijdelijk een positief effect op de kwaliteit van de leefomgeving.
- Hardnekkige problemen met gevolgen voor de kwaliteit van de leefomgeving (zoals de uitstoot van broeikasgassen, verlies aan biodiversiteit en verspillend grondstoffengebruik) blijven urgent.
- Grote landen (o.m. Duitsland en Frankrijk) zetten in op coronaherstelbeleid dat anticipeert op de kansen voor economie en werkgelegenheid die de klimaattransitie biedt.
- Succesvol klimaatbeleid, waarbij de luchtkwaliteit ook verbetert, kan leiden tot een vermindering van 90-95% van de ziektelast door luchtverontreiniging.
- Benut de kansen die groen herstel biedt om ingezet beleid richting gezondheid, economie, werkgelegenheid en kwaliteit van de leefomgeving te versnellen.

Discussievraag reflectie ACC

- Hoe kunnen we de verbinding tussen de korte en de lange termijn blijven agenderen, koppelen aan besluitvorming en verbinden met de kennis van de Planbureaus en het RIVM?
- Hoe zorgen we dat deze verbinding, naast samenwerking met DG COVID, een plek krijgt in het gesprek met de ACC?